

İSTANBUL

Uluslararası bir kent bilimcinin gözünden İSTANBUL

Prof. Dr. Jan Rath, dünyanın dört bir yanını gezmiş bir araştırmacı. Biz içinde yaşayanlar İstanbul'u biliyoruz. Peki, dışarıdan gelen uzman bir göz nasıl görüyor?

ÖZGÜR UYSAL

Yıllardır antropoloji ve sosyoloji üzerine çalışan Jan Rath, göçmenler ve dış mahallelerin kültürü üzerine vereceği konferans için İstanbul'a gelince, biz de tecrübeli bir antropoloğun gözünden İstanbul'u görme fırsatını kaçırmadık. Geri dönmeye önce hızlıca bir söyleşi randevusu aldık ve Bahçeşehir Üniversitesi'nin Beşiktaş'taki kampüsüne geldik. En üst kısmında bir restoran var. Üniversitede okumanın fiyatı hakkında bir malumatım yok ancak manzarasının paha biçilemez olduğu aşikar. Bir yanda Boğaziçi Köprüsü, öteki tarafta Kız Kulesi, insanı iki yaka arasında huzurlu bir yolculuğa çıkarıyor. Üniversitede öğretim üyesi olan Volkan Aytar da bize eşlik ediyor. Kendisi Prof. Jan Rath ile Amsterdam'da tanışmış. Bugünse dostlukları birlikte editledikleri Selling Ethnic Neighborhoods (Etnik Mahalleleri Satmak) adlı kitaplarıyla faydalı bir iş birliği haline gelmiş. İşte uluslararası bir kent bilimcinin gözünden İstanbul...

30 YILDA BÜYÜK EVRİM

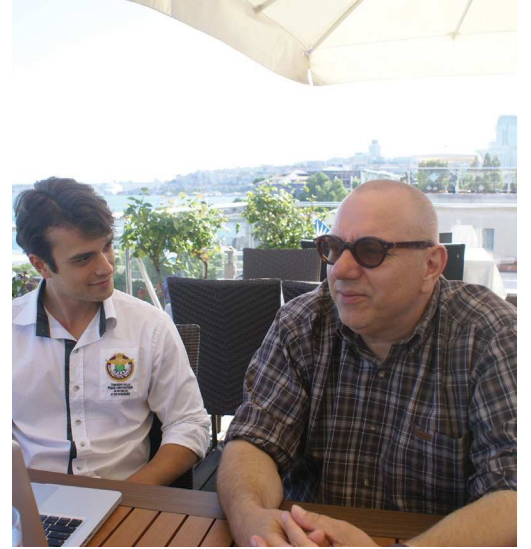
Jan Rath, ilk defa 1976 senesinde İstanbul'a gelmiş. O zamanlar bir fotoğraf çekmiş, Galata bölgesinden minik bir kare... Ardından 30 yıl sonra tekrar geldi-

ğinde aynı yeri aramış. "Evet, kış olduğu ve fotoğrafın içerisinde çok belirgin bir yer olmadığı için aynı mekânı bulmak biraz zor oldu. Ancak bulmakta yaşadığım tek zorluk, fotoğrafın yapısından kaynaklanmıyordu" diyor ve ekliyor: "Sokak satıcıları, el arabasıyla arnavut kaldırımında cirit atan insanların neredeyse hepsi yok olmuştu. Sıklıkla rastladığım çocuk çalışanlardan eser kalmamıştı. İstanbul son 30 yılda büyük bir evrim geçirmişti."

Hal böyle olunca biraz gururlanıyor insan elbette. Gel gelelim "Peki, 30 yıl içerisinde olan bu değişim, normal bir şehrin geçireceği evrim için kısa bir süre mi?" diye sormadan edemiyorum. Çayından bir yudum alıyor ve hemen karşımda bulunan Üsküdar'a bakarak devam ediyor. "Hollanda'da da 30 yıl içerisinde benzer bir gelişim görmek mümkün. İstanbul'da yaşanan bu değişim, anormal bir hızda değil. Ancak son 10 yılda yaşanan değişim, hem kültürel hem de toplu taşıma açısından oldukça hızlı."

NELER GÖZE ÇARPIYOR?

Konuyu Anadolu Yakası'na getirmeden önce, "Biz içerisinde yaşadığımız için belki de fark etmiyoruz ya da gözümüz alışıyor. Ancak siz dışarıdan gelen bir uzman görü-

şüsünüz. Sizin İstanbul'da en çok gözünüze çarpan özellik ve değişimler neler?" diye soruyorum. Kısa bir süre düşünüyorum ve "Alışveriş merkezleri" diyor. "Son zamanlarda bir alışveriş merkezi patlaması var. Her yerde mantar gibi türüyorlar. Ancak bu merkezlerin yeterince dolduğunu görmüyorum. Sapphire ve Kanyon'a gittim. Pek çok dükkân ancak pek az insan görebildim. Bu patlamanın amacını anlayamıyorum."

İSTANBUL'DA TOPLU TAŞIMA

Kısa bir süre daha düşünüyor ve devam ediyor. "Toplu taşımanın çok ilerlediğini fark etmemek elde değil. Eskiden bir yerden diğerine gitmek için o eski Amerikan arabalarına binmek zorundaydınız. O da bulabilirdiniz ya da oturabilirdiniz konforlu hale gelebiliyordu. Şimdi ise her yere metro, füniküler, metrobüs gibi sistemler yapılmış. Burada yaşamı çok kolaylaştırdığını düşünüyorum." 3 aydır İstanbul'da kalan, neredeyse yerlisi olmuş biri olarak sözlerine devamla, "Araçlar arasında ayırım uzun mesafelerden oluşuyor. Dışarı çıkmak ve yürümek zorunda kalıyorsunuz. Bu da erişimi ve gideceğiniz yeri bulmanızı biraz zorlaştırıyor" diyor.

Hazır konusu açılmışken ve tam olarak Marmaray'ın yapılacağı yere bakarken, aklıma hemen 3. köprü ve diğer yaka değiştirme imkânları geliyor. "Eminim biliyorsunuzdur, 3. köprü yapıma planları var. Bir de meşhur Marmaray projesi... Pek çok tartışma mevcut. Peki, sizin bu konudaki görüşünüz nedir?" diye kısaca soruyorum.

Rath, "Hepsinin avantajları ve dezavantajları var. Eğer köprü yaparsanız köprü'nün girişinde kalan bölgeleri hareketlendirmiş oluyorsunuz. Ancak ben olsam hususi araçlara açık bir köprü değil, bir metro tüneli ya da sadece toplu taşımaya açık bir köprü inşa ederdim. Bu toplu taşıma araçlarının yaratacağı hareketlilik, bölgelerin dokusunu biraz bozabilir. Ancak, araba almayı teşvik etmemesi ve insanları toplu taşımaya yönlendirmesi gibi avantajları var."

ANADOLU-AVRUPA YAKASI FARKLARI

Biraz köprü geçmek ve yaka değiştirmeden bahsettikten sonra ben daha konuya girmeden Jan Rath, önce hangi yakada oturduğumu soruyor ve "Anadolu Yakası" cevabını aldıktan sonra bana bir soru daha yöneltiyor. "Sence nasıl bir yer Anadolu Ya-

kası?" Ben de parkı, bahçesi bol; daha sessiz ve trafiksiz bir hayat sunan İstanbul'un yazlık bölgesi diyerek, kısa bir özet geçiyorum. Elbette kendi düşüncelerimi bir kenara bırakıp, aynı soruyu kendisine soruyorum: "Uzun süredir buraya gelip giden ve inceleme imkânı bulan bir profesör olarak, Anadolu Yakası ve Avrupa Yakası arasında ne gibi farklar görüyorsunuz?"

Havanın çok güzel olduğuna da vurgu yaptıktan sonra "Kadıköy, Üsküdar, Bağdat Caddesi ve Moda gibi gelişmiş bölgeleri var. Ancak yeni inşa edilmiş bir bölge. Ben burayı Rotterdam'a benzetiyorum" diyor. "2. Dünya Savaşı sonrası Rotterdam'ın bir bölümü bombalandı ve kullanılmaz hale geldi. Ardından dış kısma bir şehir inşa ettiler. İnsanlar bölgenin kültürel yapısını korumasından yanaydı. Ancak orada yeni bir şehir ortaya çıktı. Bir yeri sıfırdan inşa etmek, size yeni mimari yaklaşımları deneme imkânı verir. Aynıısı Anadolu Yakası için de geçerli. İstanbul'un tarihi yarımadası ve Avrupa Yakası'nın önemli bir bölümü, tarihi bir dokuya sahip. Buralarda gördüğünüz, yüzyıllar boyu miras olarak gelmiş bir mimari biçimi. Fakat Anadolu Yakası bir kültür inşa edebilmek açısından tam bir oyun alanı. Her ikisini de kendisine has özellikleri var."

İSTANBUL, KENDİNİ BELLİ ETMEYİ BAŞARDI

Prof. Dr. Jan Rath, Rotterdam'da yaşıyor. Ayrıca Anadolu Yakası'ndan konu Türkiye'nin gelişimine doğru hızla gittiğinde, Türkiye'nin son yıllarda gerçekleştirdiği ekonomik büyümenin Avrupa tarafından açıkça fark edildiğini de ekliyor. "İstanbul bir konferans şehri olma gayretindeydi. Bunu başardı. Artık dünyanın dört bir yanından akademisyenler ve düşünürler burada konferanslar veriyor. Bu başarıda elbette İstanbul'un paha biçilmez panoramasının da payı var."

Profesör Jan Rath, Bahçeşehir Üniversitesi'nde verdiği seminerin ardından öğretim üyeleriyle sohbetine devam etti.

SON OLARAK KÜLTÜR...

Bir kent bilim profesörüyle karşı karşıya oturduğunuzda ve konu İstanbul olduğunda, konuşma asla bitmezmiş gibi geliyor. Ancak Jan Rath'ın yaptığı onlarca akademik çalışmayı bu söyleşi içerisine sığdırabilmek, fizik kurallarını alt-üst etmek olurdu herhalde. Bir özet niteliği taşıması için son soruya geçiyorum: "İstanbul'daki kültür çokluğu hakkında ne düşünüyorsunuz? Dışarıdan birarada rahatça yaşayabiliyor muyuz gibi görünüyor mu?"

"Kültürlerin birarada yaşayabilmesi sadece İstanbul'a özgü bir özellik değil. Pek çok metropolde bu yapıyı görmek mümkün. Fakat İstanbul bunlar içinde en homojen biçimde karışmış olanlarından. Burada çok fazla etnik köken var. Üstelik her kökenin kendisine göre ayırt edici özellikleri var. Ancak, bir etnik kökene mensup esnaf bir başka etnik kökene sahip müşterisiyle karşılaştığında, görüşlerini ve ideolojisini bir kenara bırakıyor. Çünkü esnaf satış yapmak zorunda... Satış yapabilmek için de, müşterisi olan o farklı etnik kökenle iletişim kurabilmesi gerekli. Biraz dilini öğrenip, belki biraz kökenine ve o kökenin görüşüne de saygı göstererek iletişim kurabiliyor. İletişim kurduğunda da haliyle satış yapabiliyor. Ardından eski ideolojilerine geri dönebilir, ancak bir sonraki müşteri geldiğinde aynı iletişimi kurması gerekir. Bu döngü ilerleyip gidiyor ve ortaya birarada yaşayabilen ve kendi ekonomisini üreten bir sinerjik yapı çıkarıyor."

Aramızdaki kültür tartışmalarını, savaşları ve tüm çatışmaları özetlemek için bu paragraf yetmez mi? Bunun üzerine daha fazla söz söylemeye gerek yok. Muhteşem bir şehirde yaşıyoruz. Yaşadığımız her saniye, barış içinde geçirdiğimiz her sene için teşekkür edebilmemiz dileğimle. İstanbul'la kalın...

Jan Rath ve Volkan Aytar'ın birlikte derledikleri *Selling Ethnic Neighbourhood's (Etnik Mahalleleri Satmak)* adlı kitapta, Sulukule'deki kentsel dönüşüm projelerine de değiniliyor.

